

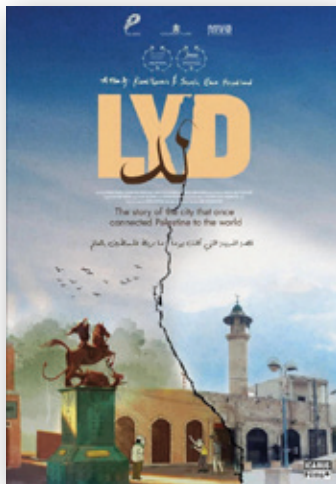
Nolakoa zatekeen sekula eraso gabeko Palestina?

Zeresana ematen ari da Rami Younis kazetari eta aktibista palestinarraren *LYD* animaziozko film-dokumentala. Fikziozkoa da, Israelek inoiz okupatu gabeko Lyd hirian kokatua, zeinean ez den sekula ere britainiarren koloniarik egon, eta juduak eta arabiarrek elkarrekin bizi diren; errealitate alternatibo hori kontatzea du xede. Baina Israelgo estatu sionistari ez zaio planteamendua gustatu. Zentsura jasan du filmak, eta mehatxupean da Younis. Aldi berean, baina, publiko konkretu baten babesa jaso du nazioartean, baita sariren bat eskuratu ere.

GORKA PEÑAGARIKANO GOIKOETXEA

Ez zen asko falta izan. Ia-ia heldu zen pelikula Tel Aviv hiriarren kanpoaldeko zinema-areto batean proiektatzera. Baina aktibismo palestinarrak pare-parean egin zuen topo sionismo erradikalarekin. Estreinaldia baino egun gutxi lehenago, Palestina zanpatzearen alde dagoen tipo bat garaz ohartu zen gertatzeaz zenaz, Palestina askea irudikatuko zuen fikziozko film bat proiektatzeaz zirela, eta Israelgo Gobernuak Kultura ministroari izkribua bidali zion, urgentziaz eskatzeko geldi zezala “kolpe terrorista”. Hala egin zuen Miki Zohar ministroak, makineria martxan ipinita. *LYD*-ek Israelen egingo zuen lehen proiektzioa zatekeen.

Film “burugabe eta maltzur” gisa definitu zuen ministroak, “fundamentu gutxiko gezurra”, manipulatu, Israelgo estatuaren aurkakoa, kalumniaz bete. Hala hauspotu zuten hainbat hedabidek, eta, ministroak Poliziari eskatu ez

ezik, komunikabideek ere presio egin zuten estreinaldia galarazteko. Poliziak “ohartarazpen solasaldi bat” izan zuen zinema-areto zuzendariarekin eta programatzailearekin, eta, azkenean, gobernuaren esanetan, zinema-areto kudeatzaileek haien borondatez kendu zuten filma afixategitik. Antza,

“baimenik” ez zuelako. Izan ere, Kultura Ministerioaren parte den Israelgo Zinematografia Komitearen zeregina da proiektzio-baimenak eskatzen dituzten pelikula guztiak errebisatzea, eta, oniritzirik ezean, legez kanpoko bihurtzen da produktua.

Harrabotsa sortu zuen gertakariak, ezkerreko jendea asaldtu egin zelako, eta ez zen isilik geratu Segurtasun Nazionalako Itamar Ben-Gvir ministroa: “Ezkerreko jendearen aieneak entzuten ditut *LYD* filmarekin proiektzioa bertan behera uzteari buruz. Ulertu behar dute legea lege dela, eta agindua agindu”.

Kultur munduaren bueltako Israelgo hamalau antolakundek protesta egin zuten zentsuraren harira. “Israelgo Poliziaren betebeharra adierazpen-askatasuna babestea da, eta ez hura deuseztatu nahi dutenak babestea”, salatu zuten. Bada, bide judiziala zabaldu eta fiskal nagusiarri eskatu zioten argitu zezala funtzionamendua, ea ongi ikusten duen Kultura

ministerioaren eta Poliziaren eskuetan egotea eduki kulturaren aurkezpen oro. Alegia, beste hitz batzuetan esanda: ea, fiskal nagusiaren aburuz, zentsura legezkoa den ala ez. Erantzun antzu eta zehaztu gabe bat eman zuen, ezer ez esateko.

ZENTSURA ETA AUTOZENTSURA

Orain arte aipaturikoa 2023ko urriaren hondarrean gertatu zen, Hamasek Israeli eraso egin, agintari sionistek Palestinaren aurkako jardun militar are bortitza goa abiatu eta aste gutxira. Orditik, gauzak larriagotu egin dira, baita kultur munduan ere. “2023ko urriaren 7a baino lehen, gisa horretako pelikula bat egi- tea eta proiektatzea literalki larruazala jokoan ipintzea zen, eta zinemagileok

“ ”

Filmak erakusten du Palestinan bizitza zegoela 1948a baino lehen, baita gaur egun Israelentzat zulo ziztrina den Lyd hirian ere

autozentsuratu egiten ginen, beldurra genuelako; orain, proiektatzen ere ez digute uzten, eta kantzelaioak askoz

ere handiagoak dira, esperotakoagoak”, adierazi dio *LYD* filmaren atzean dagoen Rami Younis kazetari palestinarrik *Haa- retz* egunkari israeldarrari. Erdi ironiaz zera gehitu du: “Zer nahi duzue, bada? Segurtasun ministroa Ben-Gvir den es- tatu batean bizi gara”.

Ez da, jakina, zentsura kasu bakarra. Eguneroko ogia da estatu sionistaren karietan. Esaterako, duela hilabete es- kas, Israelgo Zinematografiaren Erre- bisiorako Komiteak zentsuratu egin du Neta Shoshani zinemagilearen film ber- rria, *1948. Remember, Remember Not* deiturikoa, “eztabaida” eta “arazoak” sor ditzakeelakoan Israelgo gizartean. 1948ko gerra kontatzen du dokumental horrek, judu eta arabiarren testigantzak jasota. Nazioartean sariren bat jaso on- doren heldu behar zuen Israelera.

Horrez gain, duela gutxi ere, *Yenin, Jenin* pelikula zentsuratu du komiteak, Mohammed Bakri zuzendariarena, Biga- rren Intifadan kokatua eta Jeningo batai- la kontatzen duena.

LYD HIRIA ETA LYD FILMA

Rami Younis, kazetari eta aktibista, *Lyd* hirian jaio zen 1982an, Palestina okupa- tuan –Googleri galdetuta, Younis israel- darra dela esango dizu, eta leku ugaritan horrela aurkeztu dute-. 1948ko Nakba jasan zuen hirugarren belaunaldikoa da. Londresera joan zen eta han egin zituen ikasketak. Itzuli zen, dena den, eta Tel Aviv hiriaren inguruetan bizi da –sarean irakur daitekeenez ez du bere bizilekua- ri buruzko inolako daturik ematen, jaza- rria izan baita ultraeskuinaren aldetik-. Aurretik beste fikziozko film bat du egi- na, gazte palestinar bati buruzkoa, Zis- jordaniako Rammalah hirian bizi dena eta gerora ezagun egingo dena, liburu bat idatziko baitu *checkpoint* batean soldadu israeldar batekin bizitakoaren harira. *Tel Aviv on Fire* (Dena Tel Aviven gertatzen da) izena du filmak. 2018an ikusi zuen argia, eta Veneziako zine jaialdian aktore onenaren saria irabazi zuen protagonistak.

Bada bigarren pertsona esangura- tsu bat *LYD* pelikularen arduetan ari- tu dena: Sarah Ema Friedland. AEBetan bizi den israeldar zinegilea da, lan ugari eginikoa kameran atzean. Sortzez israeldarra denez, familia judutarrekoa, berari esker heldu zen pelikula Israelgo zine-areto bateko karteldegira. Kante- lazioa pairatu du berak ere, eta bere eta beraren familiaren aurkako kanpainan ari da ultraeskuina Israelen.

LYD izena du bi orduko iraupena duen fikziozko dokumentalak; Lyd hiriari buruz mintzo da. 1948an okupatu zuen Israeliek. Hiri esanguratsua zen orduko gizartearentzat: han zegoen Palestinako aireportua, munduarekin konektatzen zuena, eta geografikoki leku aproposan zegoen, merkantzia ugariren igarobidea zen... Israelgo armadak guztia eraitsi eta lurrak okupatu zituen arte. Gaur egun zutik jarraitzen du aireportuak, baina Israelgo Gobernuaren eskuetan. Eta beste izen batekin: David Ben-Gurion Nazioarteko Aireportua. Israelgo aurreneko lehen ministroa izan zen Ben-Gurion, estatua sionistaren aita pontekoa, armada sortu eta okupazioa bortizki abiatu zuena. Lyd izena zuen hiriak ere beste izen bat du orain: Lod. Hamabost kilometro eskasera dago Tel Aviv hiri handitik.

1948an, Israelgo estatua sortu eta gutxira, soldadu sionistek indiskriminaziorik gabe egin zioten hiriari eraso. Historiagileen arabera, 50.000 pertsona inguru bizi ziren Lyd hirian, tartean Israeliek ordurako okupatuak zituen lurretatik hara joandako palestinarrek, eta horiek hiria defendatzeko ari ziren prestatzen, bazekiten-eta Israelgo soldaduak hara ere heldu egingo zirela berandu baino lehen.

Baina armada ofiziala heldu baino lehen hasi zen triskantza. Palmach soldaduek –miliziano israeldarrak ziren, estatu sionista sortu aurreko brigadetakoa bat– ekin zioten erasoari. Meskita batera sartu eta misilak jaurti zituzten, eta, horrela, minutu gutxiaren buruan 200 bat pertsona hil, gutxienez. Hor hasi zen hiriaren azken erresistentzia. Milaka heriotza eragiteaz gain, ghetto bat propio sortu zuen Israelgo Gobernuak, hiriaren gutxieneko azpiegiturak martxan segitu zezaten, kolpetik israeldarren eskuetara pasatu beharrean. Mila bat pertsona geratu ziren horretan preso, beraien hirian atxilo, tartean Rami Younisen sendia, gainontzeko guztiak desplazaturik eta xasko erailda zeudenean.

Ezinbesteko azpiegiturak eta zerbitzuak mantendu bai, baina urbanistikoki erabat aldatu zen hiria. Apropos, gainera. Haifa, Jaffa edo beste zenbait hiri palestinar okupatu ez bezala, Lyd –egungo Lod, Israelen mapan– guztiz bestelako hiri bat da urbanistikoki, dokumentalgileek bezala, hirigileek ere berresten dutenez. Guztia eraitsi zen. Are, Israeliek idatzirikiko historian, terminologia argigarria da: ez da Lyd hiriaren 1948ko gertakari hura *okupazio* gisa deskriba-

Filmeko bi fotograma. Animazio-irudiak nahasten dira elkarrizketa eta testigantzekin.

“ ”

Israelgo gazteek ez dute bere historia ezagutzen; hori arazo larria da

tzen, baizik eta Lyd hiriaren 1948ko *liberazioa*.

Bortitzagoak dira hiriaren eguneroko detaileak. Kale luze bat bada *Tsahal* deiturikoa –Israelgo armadaren izena da–, eta gertakari lazgarrien kokaleku izandako meskita, fisikoki existitzen ez bada ere, zegoen lekutik gertu, *Palmach* izena duen biribilgune eta plaza handi bat dago. Masakrearen egileei omenaldia egiten diete, plaka batek ere hala dio, "hiria palestinarren atzaparretatik askatu zutela omentzeko".

OKUPAZIORIK GABEKO LYD

"Zoritxarrez, Lyd hiriaren historia ez da inoiz kontatu, propio ezabatu da, deuseztatu da, eta kontatzea erabaki dugu", irakurri diogu *LYD* filmaren zuzendari Rami Younisi AEBetako *Democracy Now* hedabidean eginiko elkarrizketan. Lyd hirian gertaturikoa, historia, Palestina osoaren historia dela dio Younisek.

"Nakbari buruz asko idatzi da, dokumentatu da, zorionez... baina beste bira bat eman nahi genion kontatzeko erari".

Horregatik jo dute fikziora. Bizimodu alternatibo bat irudikatzea izan dute xede: "Nolakoa litzateke errealtatea, *hauen-gatik* ez balitz, ankerkeriarik gabe?".

Dokumentala eta fantasia uztartzen dituen lan hibridoa da *LYD*. Hiriaren historia kontatzeko, artxiboko grabazio eta elkarrizketak ez ezik, hizlari berriak ere aurkitu dituzte, biktima zuzen batekin ere hitz egin dute –filma argitaratu aurretik zendu zena, Eissa Fanous–, baita familia horien ondorengo senideekin ere, eta dokumentu horiekin konbinatu ditu animazioak. Hiria bera, horrez gain, "pertsonaia" bihurtzen da, antropomorfitzatuta, ahotsa hartzen du, panorama baikor bat irudikatzen, sekula okupaziorik jasan gabea. Leku loretsu bat da Lyd, bizia, oparoa, argia... Nolakoa zatekeen Lyd, dena irauli ez balitz?

Baina galdera hori ez da soilik 1948ko Nakbari lotua. Ekialde Hurbila kolonia ingeles eta frantsesetan banatzeko egin zen 1916ko akordio ezaguna ere ez da sekula existituko, "Asia txikia"-ri zegokiona, Mendebaldean aski ezaguna denez eta horrek historia markatu duenez.

"Unibertso paraleloa" sortu dute, "ezbairik gabe fantasiosoa"; hala kontatu dio Younis zuzendariak *Haaretz* egunkari israeldarrari. Marka da gero Israelgo hedabide horrek halako elkarrizketa luzea eskaini izana. Elkarrizketa argitaratu da estatu sionistak *Haaretz* etsaitzat hartu duela jakinarazi ondotik; gobernuarekin kritikiko delako, egunkaria itotzeko neurri ekonomikoak hartu ditu Israeliek.

HISTORIA KONTATZEKO ARDURA

“Arabiarrak europarrei gailendu ginen istorioa kontatu dugu”, dio Younisek aipaturiko elkarrizketa horretan. Gisa honetako estatu palestinarra eratuko zutela irudikatu dute: arabiar zoriontsuz osaturiko Palestina, beraien eguneroko arazoak dituztenak –mundu osoko herritarrek bezalatsu–, baina juduak ere bizi diren Palestina, berdintasunean oinarritzen den gizarte baketsu eta eder batean.

Hori entzutean, *Haaretz*-eko kazetariak Younisi galdegiten dio ea horrelakoxea den bizi nahiko lukeen egoera ideala. Zera erantzuten dio: “Nahi dudana da israeldarrek ulertzea sionismoa arrazismoa dela, eta uler dezatela ez dela onargarria iraganeko krimenak ez onartzea. Izan ere, Tamer Nafar rap abeslari israeldarrak zure egunkarian duela gutxi idatzi zuen bezalaxe, krimen bat aitortzen ez bada, errepikatu egiten da. Ezin da onartu Avi Dichter [Israelgo Gobernuako Nekazaritza ministroa] bezalako pertsonaiek bigarren Nakba batekin mehatxatzerik. Ergelkeria galanta erakusten du horrek. Ezkertiar sentibera gutxi batzuk kenduta, inork ez du onartzen gertatu zitzaiguna. Eta onartzen badute, ez dute oso ozen esaten. Hori horrela izanik, iraganarekin kritikoak izaten ez bagara, argi dago; berriro egin daiteke. Hori da jendeak ulertzea nahiko nukeena”.

“Judutarrak, eta ez israeldarrak soilik, desinformazioarekin eta era guztietako distortsio historikoekin hazi dira”, dio Younisek, eta fokua egungo belaunaldien –hau da, Nakbatik urrun geratu direnen–

gain jarri du: “Urteak pasatu dira, asko, eta orain Israelen jaioa den gazte batek ez du bere historia ezagutzen, ez duelako lehen eskutik bizi izan eta urrun geratzen zaiolako. Arazo larria da. Jendeak ez du zalantzarik egiten, jendearentzat ez zen inolako sarraskirik izan, baizik eta 1948an arabiarrek beren borondatez joan ziren beraien lurretatik. Jendea horraino iristen da. Ez du gehiago pentsatzen, eta ez du pentsatu nahi”.

Hariari segitzeko eskatzen dio kazetariak, eta Younisek, Israelgo Estatuaren meneko lurretan jaio eta bizi denez, bizipen propioetatik kontatzen dio aditu izan dituela bestelako komentario batzuk; izan ere, omen dago gezur zabaldu bat zeinak dioen XX. mende hasieran juduak joan zirela basamortu lur horietara [Palestinara] “bizi loriatsua” eramatera, bizitzeko baldintza duinik ez zelako han. “Desertua zela dena? Zer desertu?”, dio Younisek: “Nire amona desertu batean bizi zen? Zer txorakeria da hori? Gezurra da, besterik gabe. Hemen jendea bizi izan da mendeetan, bakean”.

Halako iruzkinei entzungor egin gabe, egia mahai gainean jartzeko ardura sentitu du Younisek, eta bereziki Lyd –edo egungo Lod, hala agertzen baita *Haaretz* egunkarian eginiko elkarrizketan– hiriaren iragana kontatzeko: “Filmak erakusten du Palestinan bizitza zegoela 1948a baino lehen, eta Lod, gobernu israeldarrentzat gaur egun zulo ziztrin bat bada ere, Tel Avivetik gertu dagoena eta aireportua besterik ez duena, lehen hiri palestinar garrantzitsua zen. Eta hori deuseztatu egin zen, nahita”. ●

Dokumentaletik entresaka

Filmean ageri da Eissa Fanous, 1948an Lyd hiriak jasandako erasoaren biktimetako bat. Umemokoa zen soldaduak hirian sartu zirenean.

“”

[Argazki zaharrak erakusten] Hau neu naiz. Eta beste hau Sameer Al-Aboudi. Elkarrekin geunden Israelgo armadako soldaduek Dahmash meskitara eraman gintuztenean. Aste bat edo bi pasatuko ziren masakretik. Armadaren ibilgailuetan sartu gintuzten beste haur batzuekin batera [izen batzuk oroitu eta zerrendatu ditu]. Haurrak ginen, umemokoak; neu izango nintzen gazteena. Meskitara eraman gintuzten eta ibilgailutik jaitsi arazi, han askatuko bagintuzten gisara. Baina ibilgailuetatik begira geratzen ziren, armak eskuetan. Agindu ziguten meskitako hilotzak mugiarazteko, ateratzeko kanpora, su eman behar zitzaie-la-eta. (...) Gorpu asko oso deskonposatuta zeuden. Batzuk errekonozitu genituen, baina ez zegoen gorputzaldirik hitz egiteko... Sekulako kiratsa zegoen. Brrrrr. Oraindik ondo go-goan dut. Beldurgarria zen. Ilundura arte aritu ginen horretan, eta etxera itzularazi gintuzten. Eguna argitzearekin batera, atzera ere bueltan eraman. Bi egun eman genituen horretan. Izugarria izan zen. Gorpuak kanpora atera, baztertu eta su ematen zieten.